

LLIBERTAT D'EXPRESSIONI I FAKE NEWS

Un futur sense secrets

Tecnologia, vigilància, drets i llibertats

Stephen Armstrong

Una ciberactivista amb el seu ordinador. Fotografia: Jordi Borràs.

“En el futur, no hi haurà secrets”, afirma el corresponsal de seguretat de la BBC, Gordon Corera. “En el futur, tots nosaltres serem espies i ens espieran a tots”.

La visió de Corera és utòpica o distòpica? Quan considerem el recorregut lent per part de demòcrates i filòsofs cap un govern transparent des de la Il·lustració fins a l'actualitat, no podem ignorar el panòptic: la ‘presó perfecta’ imaginada pel filòsof anglès Jeremy Bentham, que creia que el poder havia de ser visible i no verificable. Bentham pensava que amb una vigilància constant es reformaria la moral, es preservaria la salut i es revitalitzaria la indústria.

La visió de Bentham era limitada per la tecnologia de la seva època: va descriure cel·les apilades al voltant d'una torre central, sempre oberta, amb totes les sales inundades de llum. El filòsof francès Michel Foucault n'odiava la idea: la qualificava de “gàbia cruel i enginyosa”, una masmorra on la desviació significava la mort.

Si Corera té raó, ja vivim en un panòptic tecnològic, tot i que en la visió de Bentham la vigilància només anava en una direcció. Si tots nosaltres també som espies, aleshores hi ha un cert poder en la nostra mirada. En què pensem quan pensem en tecnologia, vigilància, drets i llibertats? En la recerca massiva de correus electrònics per rastrejar i controlar els

dissidents? En les agències governamentals que prenen el control dels nostres telèfons intel·ligents per gravar els nostres moments més íntims? O en els fans del K-pop a TikTok, que capturen les etiquetes de la dreta per donar suport al moviment *Black Lives Matter*, o en els activistes independentistes catalans que utilitzen el mode avió per crear centres de comunicacions secrets?

D'alguna manera, estem lluitant per l'ànima de l'ordinador. Per situar-nos en la creació d'aquesta ànima, hem de remuntar la història de la llibertat i la tecnologia fins al dia en què van posar en marxa Colossus, el primer ordinador programable del món, a la casa rural de Bletchley Park, on hi havia l'escola britànica de codi i xifrat durant la Segona Guerra Mundial. Colossus es va construir amb un propòsit: la vigilància. Va ser dissenyat exclusivament per desxifrar els missatges encriptats amb el codi Lorenz que s'intercanviaven Hitler i els seus generals durant la Segona Guerra Mundial. Sembla que l'ordinador va ser construït per espiar-nos.

Molts dels fundadors d'Internet eren idealistes de la contracultura i veien l'ordinador com un element alliberador. Es van equivocar?

Això no obstant, molts dels fundadors d'Internet eren idealistes de la contracultura, com ara l'equip de la revista nord-americana de cibercultura dels anys vuitanta i noranta *Mondo 2000*, els fundadors de l'*Electronic Frontier Foundation* o fins i tot Tim Berners-Lee, el creador de la World Wide Web, i en l'actualitat les campanyes per a la neutralitat de la xarxa, la llibertat a Internet i la democràcia. Tots aquests veien, i encara veuen, l'ordinador com un element alliberador. Es van equivocar?

Internet ens fa lliures?

“La premissa era que la xarxa ens faria lliures a tots, però aviat es va convertir en un terreny de caça per a les forces policials i en un espai on el món comercial és el rei”, argumenta Alan Pearce, defensor i assessor de matèria de privacitat personal. La filòsofa i psicòloga Shoshanna Zuboff ho anomena “capitalisme de vigilància”, on les nostres vides són espiades tant per obtenir-ne beneficis com per controlar-les. “Algú va segrestar el nostre somni”, diu Pearce. “Però la gent és irreprimible i ens estem posant al dia. Ara, doncs, ens trobem en un joc inacabable del gat i el ratolí: trobem la manera d'amagar-nos, ens descobreixen, seguim endavant, sempre canviant, sempre protestant”.

El govern català i els activistes independentistes ja han sobreviscut a un joc en línia del gat i el ratolí amb l'Estat espanyol. El 13 de setembre de 2017, el govern espanyol va fer servir una ordre judicial per tancar els webs que difonien informació sobre el proper referèndum sobre la independència de Catalunya. Els activistes clonaven els webs tan ràpidament com els bloquejava el govern, fins que agents de la Guàrdia Civil van entrar a la seu del registre .cat el 20 de setembre, van confiscar ordinadors i van detenir el director de tecnologia de l'empresa, Pep Masoliver.

“El govern espanyol va utilitzar una infraestructura tècnica *antifishing* per evitar que la gent anés a determinats llocs web”, explica John Graham-Cumming, director general de l’empresa de seguretat web Cloudflare. Troy Hunt, consultor australià de seguretat web que va fundar el *breach site* ‘Have I Been Pwned’, expressa així la seva commoció: “això no és una cosa que normalment es vegi en una democràcia moderna”, argumenta. “És el tipus de coses que es veuen a Turquia, Egipte, la Xina i l’Iran”.

Com a resposta, els activistes van configurar canals a través d’aplicacions de missatgeria xifrada com ara Telegram, per tal de guiar els usuaris d’Internet cap als llocs afectats mitjançant xarxes privades virtuals i serveis de servidors intermediaris. Durant el referèndum de l’1 d’octubre, els voluntaris de les meses electorals es van comunicar a través de xarxes de dades clandestines creades en encaminar els telèfons intel·ligents a través de VPN per tal de poder funcionar sense accés a Internet. Al carrer, els activistes i els organitzadors del referèndum corejaven “mode avió” per instar els votants a reservar l’amplada de banda de la xarxa per a les persones que treballaven en els col·legis electorals.

L’escala exponencial de la penetració de les tecnologies digitals en les nostres vides significa que Google, tal com va dir Eric Schmidt el 2010, pot mirar els vostres missatges i la vostra ubicació, fer servir la Intel·ligència Artificial i, a continuació, predir on anireu

D’una banda, aquesta és només l’última d’una llarga sèrie de batalles entre les elits i els demòcrates pel control i l’ús de la tecnologia de la informació. El 1501, el papa Alexandre VI va decretar l’excomunió de qualsevol persona que fes servir la impremta sense l’aprovació de l’Església. Durant els següents 40 anys, Martí Luter va imprimir les seves *Noranta-cinc tesis*, John Calvin va produir en massa les teories del protestantisme i Copèrnic va publicar *Sobre les revolucions de les esferes celestials*, i tot això va desencadenar la revolució científica. Controlar la impremta significava controlar la informació, l’arma més poderosa en les guerres religioses que van sacsejar el continent. Des de llavors, poc ha canviat.

D’altra banda, l’escala exponencial de la penetració de les tecnologies digitals en les nostres vides significa que Google, tal com va dir Eric Schmidt el 2010, pot “mirar els vostres missatges i la vostra ubicació, fer servir la Intel·ligència Artificial i, a continuació, predir on anireu. Mostreu-los 14 fotos vostres i podran identificar qui sou. És possible que tota aquesta informació estigui a disposició de les autoritats. Si teniu alguna cosa que no voleu que sàpiga ningú, potser el millor seria no fer-la, així de clar”.

Un control inèdit

Aquesta nova i profana aliança entre el capitalisme corporatiu i el poder imperial de l'estat significa que el potencial de control i llibertat va molt més enllà dels precedents històrics. Vivim en un món on la Directiva Europea sobre la Conservació de Dades exigeix als estats membres de la UE que emmagatzemin dades de telecomunicacions dels ciutadans entre sis mesos i dos anys, mentre que el sistema de crèdit social de la Xina registra comportaments “bons” i “dolents”, denega els bitllets d'avió a les persones “poc fiables” i permet que el Partit Comunista mesuri i reprimeixi la dissidència. Així mateix, el govern dels Estats Units desplega tants sistemes diferents per controlar correus electrònics, el trànsit en webs, dades de motors de cerca i “activitats sospitoses”, que ha perdut el control sobre alguns projectes, amb la qual cosa també ha perdut programari maliciós com ara Stuxnet a mans dels pirates informàtics, que l'han fet servir per fer caure el sistema sanitari del Regne Unit en un atac de segrest de dades.

“Els tancs, els rifles i la munició que han fet servir contra nosaltres durant generacions ara es disfressen de nova tecnologia per tal d'assolir els mateixos propòsits colonials”, afirma Yeshimabeit Milner, fundadora i directora executiva del moviment *Data for Black Lives*. No obstant això, creu que en aquests moments la lluita està lluny d'acabar i que encara no se sap qui en serà el vencedor. “Necessitem que les dades i la tecnologia es facin servir per complir la seva veritable promesa de canvi social: ser alliberadores i formar part d'una nova forma d'activisme que realment pugui canviar les condicions i empoderar-nos”.

Des de fa anys, els demòcrates i els liberals han estat pressionant per la transparència: la llum del descobriment per desinfectar el secretisme i les mentides de les elits. El resultat n'ha estat la desaparició d'una llarga tradició de secretisme radical, escombrada per l'impuls i la pràctica de la transparència. Històricament, la democràcia ha necessitat el secretisme en època de problemes: per organitzar-se i amagar-se d'aquells que la volien destruir. Sempre hi ha hagut converses d'amagat, des de l'argot de carrer fins a publicacions radicals com el *Berthold's Political Handkerchief*, un diari radical de 1831 imprès a Londres sobre un mocador de cotó per evitar els impostos de timbre sobre el paper i permetre a aquells que compraven la publicació submergir-la simplement en aigua si la policia trucava.

Davant de l'augment del control social, molts activistes sostenen que aquestes tècniques són la millor defensa dels opositors. “Tal com va el món, els governs, fins i tot les democràcies liberals, estan augmentant la vigilància i el control sobre la població perquè ja que la tecnologia existeix seria estúpid no fer-ho”, diu Pearce. “És possible per als activistes desaparèixer al *dark web*, però tan aviat com es faci, pensaran que amagueu alguna cosa. Per tant, sempre cal donar-los alguna cosa per controlar”.

Pearce suggereix l'equivalent a esquers i bengales: fer molt de soroll i amagar-se enmig d'aquest soroll. Existeix *TrackMeNot*, una extensió del navegador que fa infinitat de consultes de cerca aleatòries per amagar l'activitat real de l'usuari en un núvol de preguntes sense sentit, o *OpenStego*, un programari gratuït de codi obert que pot amagar

fitxers de text, pel·lícules o sons codificant-los en *selfies* o pistes de música. D'aquesta manera, segons Pearce, els periodistes podrien ocultar un vídeo de fosses comunes dins de Beethoven.

Però la doctora Clare Birchall, autora de *Radical Secrecy*, argumenta que la naturalesa tradicional d'aquestes tècniques, en el millor dels casos, ens deixa atrapats en un bucle continu i, en el pitjor dels casos, pot resultar insuficient en aquests temps tumultuosos. Birchall creu que la transparència per a la qual els activistes, els demòcrates i els radicals van lluitar al segle XX ha perdut el seu poder al segle XXI. "No confiem en la revelació quan tenim líders que són immunes a la vergonya", argumenta.

Històricament, la democràcia ha necessitat el secretisme per organitzar-se i amagar-se d'aquells que la volien destruir. Davant l'augment de control social, molts activistes sostenen que aquestes tècniques són la millor defensa

Que la transparència sembli esgotada com a tàctica política, no ha de significar un retorn a les societats secretes de la vella escola creades per debatre sobre la democràcia. Suggereix que, en comptes d'això, hem d'experimentar amb formes d'opacitat i dissimulació per crear espais que ens permetin pensar en un futur radical.

"Podrien ser espais digitals, o podria significar un canvi en la nostra manera de pensar sobre el secretisme, però hem d'anar més enllà del control que tant el secretisme com la transparència exerceixen sobre la política", argumenta. "La privacitat és una idea liberal/conservadora de propietat i drets: retrocedir de la llum del *demos* a les ombres. No fomenta la col·lectivitat. El dret a l'opacitat és el dret a ser il·legible. És des d'aquesta il·legibilitat que ens podem agrupar per combatre l'ull que ens vigila".

Espais d'opacitat radical

Mentre els manifestants de totes les edats lluiten contra els governs, els joves, en particular, estan creant formes improvisades d'opacitat radical. Als Estats Units, els manifestants del moviment *Black Lives Matter* es van enfrontar a policies equipats amb falses torres de telefonia mòbil que capturaven informació dels telèfons dels manifestants, controlaven els seus correus electrònics, pàgines de Facebook i Twitter i, fins i tot, un programari que s'apodera dels telèfons i els utilitza per espiar els seus propietaris. Per contraatacar, els joves manifestants van utilitzar vídeos temporals en format curt d'aplicacions com ara TikTok per organitzar les seves accions. L'etiquetatge en vídeos que se suprimien ràpidament va permetre als activistes coordinar-se per inundar les aplicacions policials que demanaven als ciutadans que informessin d'activitats il·legals.

En el moment més àlgid de les protestes per la mort de George Floyd, el Departament de

Policia de Dallas, per exemple, va demanar que la gent enviés a la seva aplicació iWatch Dallas vídeos de Twitter amb “activitats il·legals dutes a terme durant les protestes”. En canvi, l’aplicació es va inundar de vídeos d’estrelles del pop de Corea del Sud, que bloquejaven qualsevol notificació dels delictes. Finalment, el Departament de Policia va piular: “degut a dificultats tècniques, l’aplicació iWatch Dallas estarà inactiva temporalment”. Mentrestant, els rastres digitals dels vídeos havien desaparegut, de manera que ja no era possible rastrejar-los. Al juny, etiquetes anti- *Black Lives Matter* com #WhiteLivesMatter, #WhiteoutWednesday i #BlueLivesMatter, es van vincular a moltes imatges i actuacions de grups de K-pop, la qual cosa va submergir els emissors originals dels missatges. A finals de juny, els manifestants van utilitzar TikTok per organitzar la demanda massiva de centenars de milers d’entrades falses per a un míting electoral de Donald Trump a Tulsa, la qual cosa va provocar que es veiessin un munt de seients buits davant les càmeres de televisió.

Codis, significats ocults, correus electrònics que desapareixen al cap de deu minuts, etiquetes que inunden els missatges de la dreta: és possible que les noves formes d’organització vagin un pas per endavant dels agents estatals que són menys reactius, però ens hem de plantejar què podrien produir els espais radicals ressenyats per Birchall de cara a futurs radicals? Yeshimabeit Milner, fundadora i directora executiva del moviment *Data for Black Lives*, argumenta que només prenent el control dels mitjans de reproducció de la tecnologia (per si mateixa, això significa les seves dades i els biaixos en funció dels quals es processen aquestes dades), la societat pot trobar el seu veritable jo en línia.

“Eines com la modelització estadística, la visualització de dades i el *crowd-sourcing*, en bones mans, són instruments poderosos per combatre els biaixos, construir moviments progressistes i promoure el compromís cívic”, argumenta. “Però la història ens revela una situació diferent en què les dades s’utilitzen massa sovint com a instrument d’opressió, reforcen la desigualtat i perpetuen la injustícia. El *redlining* va ser una pràctica basada en la selecció esbiaixada de dades que va comportar l’exclusió sistemàtica de les comunitats negres dels serveis financers clau. Les tendències més recents, com la policia predictiva, les sentències basades en el risc i els préstecs abusius, constitueixen variacions preocupants del mateix tema. Avui en dia, la discriminació és una empresa d’alta tecnologia”.

Milner es va radicalitzar per primera vegada a la seva escola de Miami, que funcionava com una presó: els estudiants eren enviats a casa si s’oblidaven del DNI i se’ls podia suspendre per portar un “color de banda” si infringien les normes sobre l’uniforme. Quan els estudiants van organitzar una protesta després que un membre del personal gairebé asfixiés un estudiant, els van enviar furgonetes SWAT amb agents de policia totalment armats. La CNN va informar d’un “motí a la Miami Senior High School”.

Davant d’aquesta situació, Yeshimabeit Milner estava furiosa. Es va unir a un grup local, el *Power U Center for Social Change*, i va començar a elaborar la seva pròpia recollida de dades sobre el tractament infligit als estudiants negres. Van fer una enquesta a 600 estudiants, els resultats de la qual es van publicar en un còmic: *Telling It Like It Is: Miami Youth Speak Out on the School-to-Prison Pipeline* (*Les coses tal com són: la joventut de*

Miami parla sobre el procés de transició de l'escola a la presó).

Joves manifestants del moviment Black Lives Matter van utilitzar vídeos temporals en format curt d'aplicacions com TikTok per organitzar les seves accions, coordinar-se i inundar les aplicacions policials que demanaven als ciutadans que informessin d'activitats il·legals

Després de graduar-se, va treballar en una campanya per recollir dades sobre l'alta taxa de mortalitat infantil entre la població negra, que és el doble de la taxa entre els nadons blancs, segons el Departament de Salut i Serveis Humans. Va descobrir que la lactància materna estava relacionada amb la salut infantil i que els hospitals dissuadien les mares negres de fer lactància materna en favor de les fórmules infantils que els proporcionaven els fabricants. Gràcies a les seves investigacions, l'hospital va acomiadar el cap de la seva unitat de maternitat.

Aviat es va adonar que aquest tipus de biaix estava en el nucli mateix d'algoritmes aparentment neutres. El 2019, per exemple, es va comprovar que un algoritme àmpliament utilitzat als hospitals dels Estats Units per assignar assistència sanitària als pacients havia discriminat sistemàticament les persones negres. Una investigació publicada a la revista *Science* va demostrar que l'algoritme, quan detectava pacients amb el mateix grau de gravetat, tenia menys probabilitats de derivar els pacients negres cap a programes de millora de l'atenció a pacients amb necessitats mèdiques complexes.

Canviar els algoritmes

Però com podem canviar els algoritmes? Primer, prenent consciència que només són una recepta: una llista d'instruccions per elaborar un plat que pot ser saludable o poc saludable, gustós o insípid segons els ingredients, o les dades, que decidim incloure-hi. De la mateixa manera que no deixariem que l'estat escollís els nostres ingredients, també hauríem de controlar les nostres dades per tal de poder canviar a poc a poc el resultat.

“L'ús de les dades com a arma no es pot canviar només amb un canvi de política”, argumenta Milner. “No es tracta d'una crida per acabar amb totes les dades, de la mateixa manera que la crida a abolir les presons no és una crida a no assumir la rendició de comptes, sinó a posar fi a un sistema punitiu violent que no funciona. És una nova manera d'entendre el món que comença a les nostres ments, organitzacions i institucions acadèmiques. Es tracta de bastir coalicions, desenvolupar més habilitats i més empatia. Tenim l'oportunitat d'abolir, de tornar a imaginar i de recrear noves estructures de producció de coneixement, noves formes de presa de decisions i noves maneres de relacionar-nos. Les possibilitats de cara al futur són infinites”.

Stephen Armstrong

Stephen Armstrong és periodista freelance i escriptor. Habitualment, escriu per al Sunday Times, Wired, el Daily Telegraph i The Guardian, entre d'altres mitjans. És autor de cinc llibres de no ficció: *The White Island* (2004), *War plc: The Rise of the New Corporate Mercenary* (2008), *The Super Rich Shall Inherit the Earth* (2010), *The Road to Wigan Pier Revisited* (2012) i *The New Poverty* (2017). Va fundar les trobades Wigan Pier Workshops en col·laboració amb l'English PEN, l'organització internacional d'escriptors a favor dels drets humans, i és membre de l'Orwell Youth Prize i de la RSA.